

מסכת ברכות

מִסְכֵּת בְּרָכוֹת

עם ביאורים מאת
משה גרוס וגד מכטה

ואיורים מאת
חננאל תורגמן

The Annotated and Illustrated Masekhet Brachot
Moshe Gross, Gad Machta
Illustrated by Hananel Turgeman

כל הזכויות על טקסט המשנה ופירוש ר' עובדיה מברטנורה (גרסה, ניקוד, פיסוק ועיצוב)
שמורות להוצאת "משנה סדרה" ולרב אליהו דורדק

'משנאות' – מסכת ברכות
mishnaot@gmail.com

© כל הזכויות לפירוש ולציורים שמורות למחברים, 2019

הוצאת קורן
ת"ד 4044 ירושלים 9104001
טל': 02-6330530 פקס: 02-6330534

www.korenpub.com

תמונת העטיפה ועיצוב: חננאל תורגמן
עימוד: בניצי בינדר

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לאחסן במאגר מידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או בכל אמצעי
אלקטרוני, אופטי, מכני, או אחר כל חלק שהוא מן החומר שבספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא
בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

מסת"ב 8 24 8 978 965 7766 ISBN

נדפס בישראל 2020 Printed in Israel

לעילוי נשמת
ר' שמואל יצחק ב"ר גרשון הלוי קאהען ז"ל
Professor Sam Cohen z"l

איש צנוע
אוהב ציון וירושלים
ירא אלהים וסר מרע
נקי כפיים ובר לבב

פעל רבות בנאמנות ובמסירות למען החינוך היהודי בלונדון
במשך עשרות שנים

נלב"ע כ"ג באלול תשס"ד
תנצב"ה

מבוא

הורים ומחנכים יקרים,

החוויה וההבנה של לימוד המשנה היו לנגד עינינו בכל שלבי יצירת הספר, ממסד ועד הטפחות.

דרכנו בפירוש

לא התיימרנו לפרש מחדש את המשנה, אלא התבססנו על דברי הראשונים והאחרונים מפרשי המשנה והגמרא, כמו כן הוספנו מעט הוספות מהתוספתא והירושלמי. דרכנו בפירוש הייתה להביא את הפירוש הקרוב ביותר ללשון המשנה. אמנם פעמים שבגמרא נוספה אוקימתא לדברי המשנה, ולשם כך צירפנו את פירוש רבי עובדיה מברטנורה, שלרוב הזכיר אוקימתות אלו.

המשנה מובאת כאן על פי שיטת 'משנה סדורה', העוזרת להבנה ולשינון, ותודתנו נתונה לרב אליהו דורדק על כך ועל הליווי והעצות.

דרכנו בציורים

ישנם שני סוגים של ציורים: יש ציורים מבארים ויש ציורים מלווים. הציורים המבארים באים לעזור ללומד להבין את המציאות המדוברת, שכן פעמים רבות בלי ציור מוחשי קשה להבין את דין המשנה והמציאות שדיברו בה. יש מקומות שבהם הראשונים נחלקו באיזו מציאות מדובר ובהם לא הבאנו כמה ציורים, אלא ציור אחד, התואם למובא בפירוש.

הציורים המלווים באים לאו דווקא לתוספת הבנה, אלא כדי שלימוד המשנה ילווה בחוויה חיובית של לימוד, ולכן הציורים באו בסגנון חי ונושם.

אנו תפילה כי הלימוד במשנה זו יגדיל את החיבה ללימוד התורה בכלל וללימוד המשנה בפרט.

 מִסְכָּת בְּרָכוֹת

מבוא למסכת ברכות

מסכת ברכות, המסכת הראשונה בסדר זרעים ובמשנה כולה, עוסקת בקריאת שמע, תפילה וברכות. הסיבה לפתיחת המשנה בהלכות אלו דווקא היא שהן מצוות המקיפות את כל יומו של האדם:

בשוכבו על מיטתו בלילה ובקומו בבוקר – קבלת עול מלכות שמים בקריאת שמע. בוקר, צהריים וערב – תפילות שחרית, מנחה וערבית כנגד הקרבנות. ובאופן תמידי במשך היום – ברכות הנהנין על המאכלים והריחות וברכות השבח וההודיה.

קריאת שמע

פרק א עוסק בקריאת שמע בלילה ובבוקר: מתי מתחיל זמן המצווה ומתי מסתיים, באיזה אופן ותנוחה יש לקרוא, מהן ברכותיה של שמע והלכותיהן וזכירת יציאת מצרים בפרשת ציצית.

פרק ב ממשיך לעסוק בקריאת שמע וברכותיה. דיני הפסקה בדיבור במהלך קריאת שמע וברכותיה, סדר הברכות והפרשיות וההסבר לסדר זה, הלכות נוספות הנוגעות לדקדוק בקריאה ובכוונת המילים ומתוך כך דין חתן שטרוד ואינו יכול לכוון כהוגן.

פרק ג דן מי הם החייבים והפטורים מקריאת שמע: אדם שמת לו מת והעוסקים במצווה, הנשים, העבדים והקטנים. ומבוארים פרטי דינים של הטמא טומאת קרי, שמתקנת עזרא הסופר הוא אסור בתפילות, ברכות ולימוד תורה.

תפילה

פרק ד עוסק בתפילת העמידה, בזמני התפילות השונות: שחרית, מנחה, ערבית ומוסף, וכן בתפילה נוספת שתיקן רבי נחוניא בן הקנה למי שנכנס ללמוד תורה בבית המדרש. דנים מה התוכן של תפילת העמידה, כיצד מתפלל אותה אדם הנמצא בדרך או במקום סכנה, ובחובת תפילת המוסף.

פרק ה עוסק בדיני התפילה: כווד הראש שבה, איסור ההפסקה לדברים אחרים, תוספות שונות שתיקנו לומר בתוך התפילה, ובטעויות ובלבולים העשויים להיווצר בתפילה.

ברכות הנהנין

פרק ו עוסק בברכה ראשונה על המזון: ברכת הפת, היין, הפירות והירקות, דיני טעות בברכה, דין עיקר וטפל ודיני ברכה אחרונה.

פרק ז עוסק בדיני ברכת הזימון, על איזה מאכל חייבים בזימון, מי חייב לזמן, נוסח ברכת הזימון, פיצול וצירוף קבוצות שונות לזימון.

דיני הסעודה

בפרק ח מובאות מחלוקות בין בית שמאי לבית הלל בנוגע לענייני הסעודה וסדריה: סדר ברכות הקידוש, נטילת ידיים ומזיגת הכוס, קינוח הידיים במפה, כיבוד (=טאטוא) הבית, סדר ההבדלה ומתוך כך כמה דיני הבדלה, מי שאכל ושכח לברך – היכן יברך, וברכת המזון על כוס יין.

ברכות השבח

בפרק ט מובאות ברכות שונות ומיוחדות: ברכה על מקום שנעשו בו ניסים, ברכה על תופעות טבע שונות, ברכה על בית וכלים חדשים, תפילת שווא, ברכה על כניסה לעיר גדולה ויציאה ממנה. בהמשך מובא שחובה לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה ומסיימים בדיני העלייה להר הבית וברכת שלום.

פרק ראשון

פרק זה עוסק במצוות קריאת שמע, כיצד מקיימים אותה, מתי זמנה ומה הן ברכותיה. מצווה מן התורה לקרוא את פרשת "שמע" פעמיים ביום, שנאמר: "שמע ישראל, ה' אלהינו, ה' אחד... ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך", בזמן השכיבה בלילה ובקימה בבוקר.

קריאת שמע כוללת שלוש פרשות:

- א. "שמע ישראל" - ובה קבלת עול מלכות שמים.
 - ב. "והיה אם שמוע תשמעו אל מצוותי" - ובה קבלת עול מצוות התורה.
 - ג. פרשת ציצית - ובה הזכרה של יציאת מצרים.
- בסוף הפרק דנים בחובה להזכיר את יציאת מצרים בכל יום.

א מאימתי קורין את "שמע" בערבית?
משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן,

עד סוף האשמורה הראשונה,
דברי רבי אליעזר.
וחכמים אומרים: עד חצות.
רבן גמליאל אומר:
עד שיעלה עמוד השחר.
מעשה שבאו בניו מבית המשתה,
אמרו לו: "לא קרינו את "שמע".
אמר להם:
"אם לא עלה עמוד השחר –
חיבין אתם לקרות".

ולא זו בלבד,
אלא כל מה שאמרו חכמים: "עד חצות" –
מצותן עד שיעלה עמוד השחר,
הקטר חלבים ואברים –
מצותן עד שיעלה עמוד השחר,
וכל הנאכלין ליום אחד –
מצותן עד שיעלה עמוד השחר.
אם כן, למה אמרו חכמים: "עד חצות"?
כדי להרחיק את האדם מן העבירה.

רבי עובדיה מברטנורה

שמשון, דהינו צאת הפוכבים. והא דלא תני
משעת צאת הפוכבים – מלתא אגב אורחיה
קא משמע לן, שאם נטמאו הפהנים בטמאה

מאימתי קורין... משעה שהכהנים
נכנסין לאכול בתרומתן. כהנים שנטמאו
וטבלו – אין יכולים לאכול בתרומה עד שיערב

שְׁטַהֲרַתְּ תְלוּיָהּ בְּקַרְבָּן, כְּגוֹן זָב וּמִצְרַע – אִין
הַפְּפֵרָה מְעַפְּבָתָן מְלֵאכֵל בְּתַרוּמָה, דְּכַתִּיב
(ויקרא כב, ו): "וּבֵאת הַשְּׂמִשׁ וְטָהַר, וְאַחַר יֹאכַל מִן
הַקֹּדְשִׁים" – בֵּיאַת שְׂמִישׁוֹ מְעַפְּבָתוֹ מְלֵאכֵל
בְּתַרוּמָה, וְאִין פְּפֵרְתוֹ מְעַפְּבָתוֹ מְלֵאכֵל
בְּתַרוּמָה:

עַד סוֹף הָאֲשֵׁמוּרָה הָרֵאשׁוֹנָה. שְׁלִישׁ
הָרֵאשׁוֹן שֶׁל לַיְלָה. שֶׁהַלֵּילָה נִחְלָקָה לְשִׁלְשֵׁה
מִשְׁמֵרוֹת. וּמִשָּׁם וְאֵילָךְ – לֹא מִקְרִי תֵּן זְמַן
קְרִיאַת שְׁמַע דְּשִׁכְיָבָה, וְלֹא קְרִינָא בֵּיה
"בְּשִׁכְבְּךָ" (דברים ו, ז). וּמִקְמִי צֵאת הַפּוֹכְבִּים – נִמְי
יִמָּא הוּא, וְלֹא זְמַן שִׁכְיָבָה. וְהַמְקַדְּמִים וְקוֹרִים
קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֶרְבִית מִבְּעוֹד יוֹם, סוּמְכִים
אַהֲא דְרַבִּי יְהוּדָה דְאָמַר לְקַמְן בְּפִרְק תְּפִלַּת
הַשְּׁחֹר (משנה א) תְּפִלַּת הַמְּנַחָה עַד פְּלֶג הַמְּנַחָה,
שֶׁהוּא שְׁעָה וַרְבִּיעַ קֹדֶם הַלֵּילָה. וְקִימָא לָן דְּעַבְד
פְּרַבִּי יְהוּדָה – עַבְד, וּמִיָּד כְּשִׁפְלָה זְמַן הַמְּנַחָה
מִתְחִיל זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל עֶרְבִית:

עַד שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשְּׁחֹר. דְּכָל הַלֵּילָה מִקְרִי
זְמַן שִׁכְיָבָה. וְהַלְכָה כְּרַבָּן גְּמֵלִיאֵל, שְׁגַם חֲכָמִים
מוֹדִים לוֹ, וְלֹא אָמְרוּ... "עַד חֲצוֹת" אֲלֵא
כְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶרָה.
וּמִיָּהוּ לְכַתְחֵלָה מִשְׁהַגִּיעַ עוֹנַת קְרִיאַת שְׁמַע
שֶׁל עֶרְבִית דְּמִתְנַתִּין דְּהִינְנוּ מִצֵּאת הַפּוֹכְבִּים –
אָסוּר לְסַעַד, וְכָל שְׁכָן לִישׁוֹן עַד שְׁיִקְרָא קְרִיאַת
שְׁמַע וְיִתְפַּלֵּל:
מַעֲשֵׂה שְׂבָאוּ בְּנֵי מִבֵּית הַמְּשֻׁתָּה.

בְּנֵי רַבָּן גְּמֵלִיאֵל שְׁמַעִינָהוּ לְרַבָּן דְאָמְרִי: "עַד
חֲצוֹת", וְהַכִּי קָאָמְרִי לִיה: "הָא דְפְּלִגִי רַבָּנָן עֲלֶךְ,
דְּקָא קָאָמְרִי: "עַד חֲצוֹת" וְתוֹ לֹא, וְיַחֲדִיד וַרְבִּים
הַלְכָה פְּרַבִּים, אוֹ דְלָמָּא רַבָּנָן פּוֹתֵךְ סְבִירָא
לְהוּ, וְהָאֵי דְקָאָמְרִי: "עַד חֲצוֹת" כְּדִי לְהַרְחִיק
אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶרָה?". וְאָמַר לְהוּ: "רַבָּנָן פּוֹתִי
סְבִירָא לְהוּ, וְהָאֵי דְקָאָמְרִי: "עַד חֲצוֹת" כְּדִי
**לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבֶרָה, וְחַיִּיבִים
אַתֶּם לְקוֹרֵת":**

וְלֹא זוּ בְלִבְד. כְּלָה מִלְתָּא דְרַבָּן גְּמֵלִיאֵל הִיא
דְאָמַר לְבָנָיו: **הֶקְטֵר חֲלָבִים** שֶׁל קְרִבְנֹת:
וְאַבְרִים שֶׁל עוֹלַת תְּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְבִים
שְׁנוֹרֵק דָּמוֹ בַּיּוֹם, מִצְוָה לְהַעֲלוֹת הַנִּתְחִים
כָּל הַלֵּילָה דְכַתִּיב (ויקרא ו, ב): "הוּא הָעֵלָה עַל
מוֹקֵדָה עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלֵּילָה עַד הַבֶּקֶר". **וְכָל
הַנְּאָכְלִין לַיּוֹם אֶחָד.** כְּגוֹן: תּוֹדָה, וְחֻטָּאת
וְאִשָּׁם, וְכִיּוֹצֵא בָהֶם, שְׁהֵם נְאָכְלִים לַיּוֹם וְלֵילָה
– זְמַן אֲכִילְתָּן **עַד שְׁיַעֲלָה עֲמוּד הַשְּׁחֹר,**
וְהוּא הַמְּבִיא לַיְדֵי נוֹתֵר: **אִם כֵּן לָמָּה אָמְרוּ
חֲכָמִים עַד חֲצוֹת?** בְּקְרִיאַת שְׁמַע וּבְאֲכִילַת
קֹדְשִׁים, אֲבָל בְּהֶקְטֵר חֲלָבִים וְאַיְבָרִים –
לֹא אָמְרוּ בּוֹ חֲכָמִים עַד חֲצוֹת כְּלָל, וְלֹא נִקְטַל לִיה
הַכָּא, אֲלֵא לְהוֹדִיעַ שְׁכָל דְבַר שְׂמִצּוֹתוֹ בְּלֵילָה
– כְּשֶׁר כָּל הַלֵּילָה: **כְּדִי לְהַרְחִיק אֶת הָאָדָם
מִן הָעֵבֶרָה.** שְׁלֵא יָבֵא לְאֲכָלָן אַחַר שְׁיַעֲלָה
עֲמוּד הַשְּׁחֹר וְיִתְחַיֵּב פְּרֵת, וְכֵן בְּקְרִיאַת שְׁמַע
שְׁלֵא יֵאמֵר: "עֲדִין יֵשׁ לִי שְׁהוֹת", וְתַעֲבֹר עוֹנַתָּה.

משנה זו עוסקת בזמן המצווה של קריאת שמע בלילה, מתי תחילת הזמן ומתי סוף הזמן.

מֵאִימְתִי מתחיל הזמן שבו **קורין את "שמע" בערבית** בלילה, לקיים את מצוות "ודברת בם... בשכבך"?

משעה שהפְּהָנִים נִכְנָסִים לְאֹכֹל בְּתְרוּמָתָן, וזמן זה הוא בצאת הכוכבים, כשנראים ברקיע שלושה כוכבים. כעשרים דקות אחרי שקיעת השמש.

בתורה כתוב שהקריאה היא בזמן שבני אדם שוכבים לישון (ראה להלן משנה ג), ועל פי זה נחלקו התנאים מהו סוף הזמן של מצוות קריאת שמע בלילה: האם זמן שכיבה הוא הזמן שאנשים הולכים לישון או כל זמן שהם כבר ישנים עד שמתעוררים.

זמנה של מצוות קריאת שמע הוא **עַד סוֹף הָאֲשְׁמוּרָה** המשמרת **הָרֵאשׁוֹנָה** של הלילה, **דְּבַרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר** – הלילה מתחלק לשלושה חלקים וכל אחד נקרא "משמרת". לדעת רבי אליעזר בסוף השליש הראשון של הלילה עובר זמן המצווה ואי אפשר עוד לקיימה כי רוב האנשים הולכים לישון עד זמן זה. בימי קדם, קודם המצאת השעון, היו משתמשים במערכת הכוכבים כדי לדעת את השעה, וכן בסימנים נוספים מעולם הטבע, כגון שבשליש הלילה היה נשמע קול החמור שנוער (ראה גמרא ג, א).

וְחַכְמִים אוֹמְרִים: עַד תְּצוֹת, חצי הלילה.

רַבֵּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: עַד שְׁיַעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר – כל הלילה, עד שאור הבוקר נראה במזרח עוד קודם שהשמש נראית, שזהו הזמן שאנשים ישנים.

מֵעֶשֶׂה שָׁבָאוּ בָּנָיו של רבן גמליאל מאוחר בלילה **מִבֵּית הַמְּשֻׁתָּה** של חתונה,

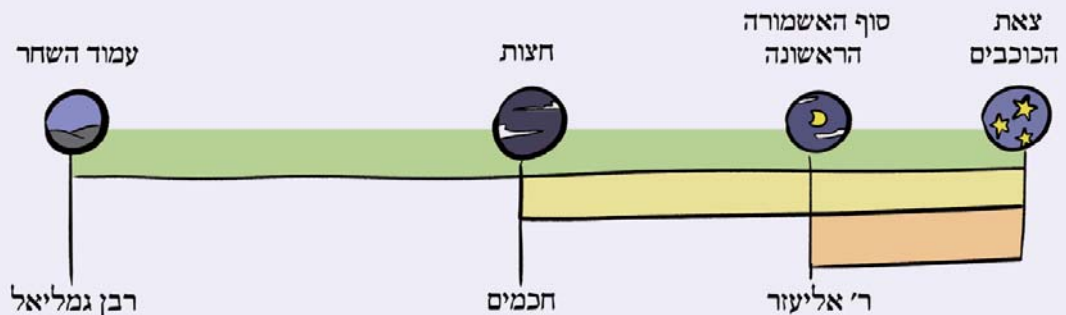
אָמְרוּ לוֹ: "עֲדִיין לֹא קָרִינוּ אֶת "שְׁמַע", ורצו לדעת אם צריכים לקרוא.

אָמְרוּ לָהֶם רבן גמליאל: **"אִם לֹא עָלָה עַמּוּד הַשַּׁחַר – תִּיבִין אֶתֶם לְקֹרוֹת,"** כפי דעתו, שזמן קריאת שמע הוא במשך כל הלילה.

המשנה מוסיפה כלל: חכמים הגבילו את זמנן של חלק מהמצוות שזמנן בלילה כדי לזרז את האדם שיקיים את המצווה מוקדם ולא ימתין עד הרגע האחרון, שמא יפספס את זמן המצווה.

וְלֹא זֶה בְּלִבְד, אֶלָּא כָּל מָה שֶׁאָמְרוּ חַכְמִים: "עַד תְּצוֹת" – זמן **מִצְוַת** מעיקר הדין הוא במשך כל הלילה, **עַד שְׁיַעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר,** כגון **הַקְטֹר חֲלָבִים וְיֶאֱבָרִים** של הקרבנות, **מִצְוַת** מצווה להעלות חלקים אלו על מזבח העולה שיישרפו, **עַד שְׁיַעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, וְכֹל** הקרבנות **הַנֶּאֱכָלִין** לאחר שחיתתם **לְיוֹם אֶחָד** בלבד, כגון קרבן תודה (ראה זבחים ה, ה-ו), **מִצְוַת** להיאכל כל הלילה **עַד שְׁיַעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר.**

אִם בֵּן, שֶׁמֶן הַדִּין הַזֶּמֶן הוּא עַד עֲלוֹת הַשַּׁחַר, לְמָה אָמְרוּ חַכְמִים: "עַד תְּצוֹת" בלבד? **בְּדִי לְהִרְחִיק אֶת הָאָדָם מִן הָעֵבִירָה –** לזרז את האדם שיקיים את המצווה מוקדם, לפני חצות, ולא ימתין עד הרגע האחרון, שמא ישכח או

יירדם ויעבור הזמן.

ב

מאימתי קורין את "שמע" בשחרית?

משפיר בין תכלת ללבן,

רבי אליעזר אומר:

בין תכלת לכותי.

וגומרה עד הנץ החמה.

רבי יהושע אומר:

עד שלש שעות,

שכן דרך בני מלכים לעמוד בשלש שעות.

הקורא מכאן ואילך – לא הפסיד,

כאדם הקורא בתורה.

רבי עובדיה מברטנורה

ולדון. זו הבנתו מפרושי הרמב"ם ונתקבל לי. וטעמא דרבי יהושע דאמר עד שלש שעות ביום, שכן דרך בני מלכים שאין עומדין ממטתן עד סוף שעה שלישית ורחמנא דאמר: "ובקומך" עד שעה שכל בני אדם עומדים ממטתם קאמר [עיין משנה ג]. והלכה כרבי יהושע. ומיהו לכתחלה צריך לבנו לקרות קריאת שמע עם הנץ החמה, כמו שהיו הותיקים עושים:

לא הפסיד. כלומר לא הפסיד מלברך לפנייה ולאחריה, אלא אף על פי שעברה עונתה קורא ומברך לפנייה ולאחריה: כאדם שקורא בתורה. אף על פי שלא יצא ידי חובת קריאת שמע בעונתה – יש לו קבול שבר כקורא בתורה.

בין תכלת ללבן. בין חוטי תכלת לחוטי לבן שבציצית. פרוש אחר: גזת צמר שצבעה תכלת, ויש בה מקומות שלא נקלט הצבע יפה, ונשאר לבן.

בין תכלת לכותי. צבע התכלת קרוב לגון של כותי, פרישין, שקורין פרוש porros בלע"ז [באיטלקית].

עד שלש שעות ביום, עד סוף שעה שלישית שהוא רביע היום, בזמן שהימים והלילות שוים. ולעולם זמן קריאת שמע הוא עד רביע היום, בין שהימים ארפים בין קצרים. וכן הא דתנן לקמן (ה.א.) תפלת השחר עד ארבע שעות ביום, הינו עד שלישי היום. וארבע שעות דנקט, לפי ששליש היום הוא ארבע שעות, בזמן שהימים והלילות שוין. וכל מקום שנוכר במשנה כך וכך שעות ביום – על דרך זה אתה צריך לחשב

משנה זו עוסקת בזמן המצווה של קריאת שמע בבוקר, מתי תחילת הזמן ומתי סופו.

מַאימְתִי קוֹרִין אֶת "שְׁמַע" בְּשַׁחְרִית? מִשִּׁכּוּר בֵּין תְּכִלַּת לְלֶבֶן - שיאיר היום עד שהאדם יוכל להבחין בין חוטי הציצית, בין פתיל התכלת ובין פתיל הלבן הסמוך לו.

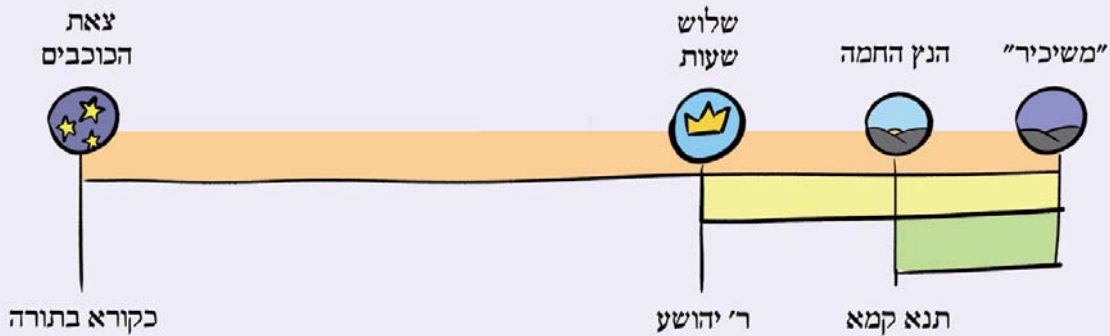
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: בֵּין תְּכִלַּת לְכֹרְתִי - שיאיר היום יותר, עד שהאדם יוכל להבחין בין צבע התכלת לצבע הירק "כרתתי" (כרישה, מעין בצל), והוא צבע ירקרק.

בתורה כתוב שהקריאה היא בזמן הקימה של בני אדם משנתם, ועל פי זה נחלקו התנאים מהו סוף הזמן של מצוות קריאת שמע שבבוקר.

וְגוֹמְרָה את קריאת שמע **עַד הַנֶּץ הַחֲמָה**, שעד אז בני האדם קמים משנתם. **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אָמַר: עַד שְׁלֹשׁ שָׁעוֹת** מתחילת הבוקר, **שֶׁיֵּן דְּרֹךְ בְּנֵי מַלְכִים לְעֵמֹד בְּשֹׁלֶשׁ שָׁעוֹת** - רוב בני האדם היו קמים בשעות המוקדמות של הבוקר כדי להתחיל את עיסוקיהם, אך בני המלכים לא מיהרו למלאכה וישנו עד שעה מאוחרת יותר.

הַקּוּרָא את שמע **מִפְּאֵן וְאֵילָךְ** לאחר זמן המצווה - **לֹא הַפְּסִיד**, למרות שאיננו מקיים את מצוות קריאת שמע, הרי הוא **כְּאִדָּם הַקּוּרָא בַּתּוֹרָה**, ומקיים מצוות לימוד תורה.

ג

בית שמאי אומרים:

בערב - כל אדם יטו ויקראו,

ובבקר - יעמדו,

שנאמר (דברים ו, ז): "ובשכבך ובקומך".

ובית הלל אומרים:

כל אדם קורא כדרפו,

שנאמר (שם): "ובלכתך בדרך".

אם כן, למה נאמר: "ובשכבך ובקומך"?

בשעה שבני אדם שוכבים,

ובשעה שבני אדם עומדים.

אמר רבי טרפון:

אני הייתי בא בדרך,

והטיתי לקרות כדברי בית שמאי,

וספנתי בעצמי מפני הלסטים.

אמרו לו:

כדי היית לחוב בעצמך,

שעברת על דברי בית הלל.

רבי עובדיה מברטנורה

יטו על צדיהם, דכתיב: "בשכבך" - דרך בין בקימה, בין בישיבה, בין בשכיבה,

שכיבה: יעמדו. דכתיב: "ובקומך" - דרך בין בהליכה: כדי היית. ראוי היית להרג, ואם

היית מת - היית מתחייב בנפשך. קימה: